

ПРИЗУПИНЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЯК СПОСІБ САМОЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ КРЕДИТОРА

Пленюк М. Д.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті проаналізовано специфіку призупинення виконання договірною зобов'язання як одного із видів способів самозахисту порушених прав кредитора.

Ключові слова: зобов'язання, самозахист, виконання зобов'язань, призупинення.

Національна кодифікація цивільного законодавства незалежної України, яка відбулася 10 років тому назад і вилилася у нормативно-правовий акт – Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), як стверджують науковці, пройшла усі «кола законодавчого пекла» [15, с. 94]. Проте переводити дихання, зупинитись на досягнутому сьогодні є неприпустимим, адже з динамікою розвитку суспільства та ринкових відносин потрібно адекватно, а головне, своєчасно реагувати на найбільш болючі потреби сьогодення. Адже хороший кодекс, як зауважує Р. О. Стефанчук, – це «живий кодекс» [15, с. 95], який повинен динамічно розвиватися разом із суспільством. Серед багатьох позитивних моментів, які є в чинному ЦК України, варто відзначити, насамперед, й те, що найбільшу за обсягом частину становить зобов'язальне право, яке забезпечує, в першу чергу, належне, ефективне регулювання зобов'язань, які виникають із різного роду цивільно-правових договорів. Більше того, аналіз норм ЦК УРСР 1922 р., ЦК УРСР 1963 р. та ЦК України 2003 р. надав можливість дійти висновку, що в чинному ЦК України правові норми спрямовані на розширення свободи сторін у виборі щодо укладення різних за правовою природою видів договорів та способів (видів) забезпечення виконання зобов'язань, засобів здійснення цивільних прав та виконання обов'язків тощо. Про це, насамперед, свідчить такий вид забезпечення виконання зобов'язань як притримання, а також, відсутність вказівки на вичерпний перелік способів забезпечення виконання зобов'язань тощо. Адже, як зауважила О. С. Кізлова, взаємозв'язок і складність різних суспільних відносин, а також прагнення виробити доцільніші прийоми правового регулювання (поява яких викликана реальною практикою) обов'язково призводить до появи нетипових інститутів, до яких можна віднести й право притримання [7, с. 133]. М. І. Брагінський у своїх працях звертає увагу на те, що притримання є одним із найбільш ефективних способів забезпечення виконання зобов'язань замовником [2, с. 69].

Про призупинення виконання зобов'язань, як зазначається в юридичній літературі, згадується ще в далекому римському праві [6, с. 9]. Зауважимо, що в класичному римському праві зобов'язання сторін договору розглядалися як різні зобов'язання, які тісно не пов'язані між собою настільки, щоб це надавало право іншій стороні призупинити виконання своїх зобов'язань. Так, Р. Ціммерманн, аналізуючи інститут призупинення, стверджував, що в класичному римському праві для того, щоб у кредитора виникало право призупинити виконання зобов'язання в договорі, повинна бути спеціальна умова, попередня домовленість про призупинення зобов'язання. Проте, як зазначає автор, відсутність такої домовленості не перешкоджало судам того часу приймати рішення про право призупинення виконання умов договору на умовах доброї совісті [25, с. 801]. На думку І. А. Покровського, якщо договір купівлі-продажу оформлявся обома сторонами, то зобов'язання кожного контрагента було незалежне одне від одного, а тому застосування інституту призупинення видавалось недоречним, але, як виняток, застосовувалось у договорах купівлі-продажу [14, с. 327].

Аналізуючи розвиток і сучасні погляди щодо реалізації положень призупинення, слід зазначити, що у французькому праві даний механізм захисту прав кредитора успадкований з римсько-правового інституту. Як і в римському праві, французьке законодавство розглядає питання щодо застосування призупинення виконання зобов'язань виключно у двосторонніх (синалагматичних) договорах, в межах яких сторони взаємно приймають на себе зобов'язання. Це безпосередньо впливає із норми ст. 1102 Французького цивільного кодексу [17]. У свій час французький цивіліст М. Планіоль стверджував, що французькі суди зовсім не визнавали існування права призупинення виконання зобов'язань, проте під впливом політики права, правової справедливості, добросовісності та доктрини права в ХХ ст. суди поступово почали визнавати право кредитора на призупинення виконання зобов'язання [12, с. 340].

У німецькому цивільному праві призупинення застосовується виключно в синалагматичних договорах. Так, на сторінках юридичної літератури знаходимо твердження, що в договорах про виконання робіт замовник вправі відстрочити оплату виконаних робіт, якщо в отриманому результаті будуть виявлені дефекти і замовник вимагатиме їх усунення [24, с. 289]. Стає очевидним, що синалагматичний характер зобов'язань законодавець розуміє виключно по усуненню дефектів та оплати виконаних робіт, оскільки в аналогічній ситуації, при поставці неякісного товару, право покупця призупинити оплату товару до моменту усунення недоліків за німецьким законодавством є неприпустимим. Саме тому, аналізуючи судову практику Німеччини, А. Г. Карапетов зауважує, що якщо сторони зобов'язані одночасним виконанням своїх зобов'язань, при цьому одна із сторін заявила позов про примусове виконання зобов'язань, то інша сторона вправі заявити в суді заперечення про те, що заявник також не виконав зустрічного зобов'язання. В такому випадку на заявника покладатиметься обов'язок

довести, що він своє зобов'язання уже виконав, або довести вимогу про першочергове виконання свого зобов'язання іншою стороною [6, с. 35]. На думку автора, важливим є й те, що у випадку, якщо інша сторона не подасть до суду заперечення про виконання своїх зобов'язань заявником, то суди, зазвичай, виносять рішення щодо задоволення позову і зобов'язують відповідача виконати своє зобов'язання першим.

В англійському праві інститут призупинення виконання зобов'язань сприймається через призму класичної особливості загального права – інституту призупинення. Залежно від того, чи залежні в сторін зобов'язання один щодо одного, англійські суди приймають рішення щодо можливості застосування інституту призупинення. Так, англійський апеляційний суд в своєму рішенні по справі Channel Tunnels Group Ltd. v. Balfour Beatty Construction Ltd [19] вказав на те, що в англійському праві давно прийнято, що у випадку, якщо одна сторона порушила умови договору, то інша сторона має право його розірвати. Проте в доктрині англійського права не існує ustalених понять щодо призупинення чи відстрочення виконання свого зобов'язання, а тому англійський суд відмовив у справі призупинення будівництва у зв'язку з неотриманням проміжних платежів. Тому можна припустити, що в англійському праві, на сьогодні, ані в судовій практиці, ані в правовій доктрині не визнається право кредитора на призупинення виконання зобов'язання в цілому, натомість стороні надається право на розірвання договору у випадку його порушення.

У цивільному кодексі Нідерландів [5] сторона вправі призупинити виконання зобов'язання, якщо контрагент не здійснює виконання свого зобов'язання за умови, що між сторонами існує взаємозв'язок між двома зобов'язаннями (п. 1 ст. 6:52 Цивільного кодексу Нідерландів). Очевидним є те, що голландський законодавець не вимагає чіткого сигнагматичного зв'язку між двома зобов'язаннями для використання механізму призупинення виконання. Адже, як вбачається із літератури, для застосування інституту призупинення необхідний взаємозв'язок, який визначається виходячи із принципів розумності та справедливості [23, с. 362]. Більше того, в цивільному праві Голландії відсутні будь-які перешкоди щодо застосування інституту призупинення до зустрічних реституційних зобов'язань [20, с. 191], а також відповідно до ст. 6:56 ЦК Нідерландів застосування інституту призупинення допускається й при закінченні строку позовної давності. Також в юридичній літературі трапляються твердження, що для застосування інституту призупинення має бути сигнагматичний зв'язок, а у випадках відсутності такого зв'язку сторона може посилається на загальні правила, які надають кредитору право призупинити виконання, й тоді, коли зобов'язання не є сигнагматичного характеру, але при цьому між сторонами існує взаємозв'язок [23, с. 301]. Тут очевидним є те, що законодавство Нідерландів як і законодавство Німеччини використовує два доповнюючі один одного режими призупинення виконання зобов'язань. Проте, якщо в законодавстві Німеччини поряд із правилом призупинення зустрічного виконання в рамках сигнагматичності існує й інститут притримання виконання зобов'язань, який може бути використаний і за рамками сигнагматичних договорів, то в законодавстві Нідерландів інститут призупинення роздвоюється і втілюється, по-перше, у більш строгій формі до сигнагматичних зобов'язань, а по-друге, у ліберальній – до зобов'язань, які взаємопов'язані між собою. Інститут призупинення виконання зобов'язань використовується в голландському законодавстві й на випадок передбаченого порушення виконання зобов'язань. Таким правом може скористатися сторона, яка має виконати зобов'язання першою. Притримання за законами Голландії застосовується виключно щодо притримання конкретних речей. Більше того, в юридичній літературі зазначається, що у випадку, коли питання, які пов'язані з функціонуванням інституту притримання, прямо законом не врегульовані, то норми щодо призупинення виконання зобов'язань застосовуються субсидіарно [22, с. 158].

За нормами Цивільного кодексу Італії у двосторонніх договорах кожна із сторін має право відмовитися від виконання свого зобов'язання, якщо інша сторона одночасно не виконує свого зобов'язання, за умови, якщо послідовність виконання не встановлена в договорі або прямо не впливає із договору (ст. 1460 ЦК Італії). Очевидним є те, що зміст даної статті прямо не заперечує використання механізму призупинення виконання зобов'язань. Адже основна мета даного положення – надати стороні можливість призупинити виконання своїх зобов'язань в тих випадках, коли сторони зобов'язані виконати зобов'язання одночасно [18, с. 404]. Більше того, в Цивільному кодексі Італії в ст. 1461 зазначено, що сторона має право призупинити виконання свого зобов'язання у випадку, якщо фінансовий стан контрагента погіршився і це ставить під загрозу можливість виконання зустрічного зобов'язання [18, с. 405].

Відповідно до ст. 546 Цивільного кодексу Японії при двосторонній реституції до обох сторін застосовуються правила про призупинення виконання зобов'язань до отримання виконання зобов'язання від контрагента (ст. 533 ЦК Японії). В юридичній літературі Японії зазначається, що право на застосування механізму призупинення має місце і тоді, коли зобов'язання виконується не в повному обсязі. В цьому випадку кредитор, отримавши лише частину від основного зобов'язання, має право призупинити своє виконання зобов'язання пропорційно отриманому [4, с. 35].

В українському законодавстві, як і в дореволюційному, так і в радянському, право призупинення зобов'язання не розглядалося, проте окремі питання щодо можливості призупинення зустрічного зобов'язання вивчалися такими вченими як І. Г. Оршанський [11, с. 147] та К. П. Побєдоносцев [13, с. 148]. Проте доктрина того часу призупинення виконання зобов'язань не визнала в силу специфіки радянської моделі права, де односторонні дії осіб могли порушити планові схеми, якими радянські лідери ретельно намагалися замінювати закони, які регулювали ринкові відносини, стримуючи вивчення односторонніх засобів захисту прав кредитора.

У сучасній доктрині права призупинення виконання зобов'язання як спосіб захисту прав кредитора не набуло широкого розвитку, проте й не є заборонене в цілому. Адже нормами ЦК України передбачено, що у разі невиконання однією зі сторін у зобов'язанні свого обов'язку або за наявності очевидних підстав вважати, що вона не виконає свого обов'язку у встановлений строк чи термін або виконає його не в повному обсязі, інша сторона має право зупинити виконання свого обов'язку, відмовитися від його виконання частково або в повному обсязі (ч. 3 ст. 538 ЦК України). Так, замовник за договором будівельного підряду має право відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків, якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим.

На сьогодні варто зауважити, що відповідно до норм Основного закону кожен має право захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань будь-якими незабороненими законом засобами (ч. 5 ст. 55 Конституції України). Саме тому ЦК України, розвиваючи конституційні положення, закріпив право особи на самозахист свого цивільного права та права іншої особи. Так, відповідно до ч. 1 ст. 19 ЦК України самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Тому прийнято вважати, що самозахист є різновидом захисту цивільних прав, при якому уповноважений суб'єкт захищає свої права самостійно, без звернення до того чи іншого юрисдикційного органу. Адже самозахист – це захист прав у позасудовому порядку, а це значить, самозахист завжди застосовується проти неправомірного посягання. Самозахист може бути здійснений у випадку виникнення небезпеки порушення прав кредитора.

Так, на думку Г. Стоякіна, самозахистом є передбачені законом односторонні дії юридичного (організаційно-правові санкції) або фактичного (ті, що припиняють правопорушення правовими заходами, наприклад, затримання вантажу до внесення вантажоодержувачем усіх належних платежів) характеру, які застосовуються уповноваженим на їх здійснення суб'єктом і спрямовані на припинення дій, що порушують його майнове або особисте право. Дії ж у стані необхідної оборони та крайньої необхідності не належать до заходів самозахисту, оскільки вони пов'язані не з правовим, а з «фізичним» впливом на правопорушника [16, с. 6–17]. С. Вавженчук та Г. Фулей вважають, що до самозахисту належать й заходи оперативного впливу, що мають передбачатися законом або договором, які можуть бути виражені у діянні (дії чи бездіяльності), що застосовуються в односторонньому порядку в разі допущення порушення або явної можливості його настання у майбутньому до контрагента в зобов'язанні уповноваженою особою без звернення до компетентних державних органів із метою захисту своїх порушених прав [3, с. 15]. З такою позицією можна погодитись, адже, як зазначає В. В. Луць, однією ознакою оперативного впливу є те, що вони спрямовані на запобігання конкретним порушенням у майбутньому, виконують забезпечувальну функцію, мають запобіжний характер [8, с. 62].

Слід зазначити, що в іноземному цивільному праві крім «самозахисту» (self – defence) вживається термін й «самодопомога» (self – help), де під самодопомогою розуміють дії приватних осіб, вчинення яких не забороняється законом і не є обов'язковими, із метою запобігання чи усунення правопорушень без допомоги державних органів [21, с. 744]. Інститут самодопомоги в англо-американській правовій сім'ї охоплює практично всі дії щодо забезпечення виконання зобов'язань і захисту прав у рамках договору, здійснення яких не вимагає звернення до суду. До нього, перш за все, відносять заставу, поруку, утримання, вимогу попередньої оплати тощо. В свою чергу, під самозахистом в англійському праві розуміють діяння в стані необхідної оборони та крайньої необхідності.

В романо-германській правовій сім'ї йдеться про єдину концепцію самозахисту, яка здійснюється за допомогою двох різних форм, а саме, самооборони та самодопомоги, де перша спрямована на запобігання та відображення порушення права і включає в себе дії в стані необхідної оборони, крайньої необхідності, оборонний самозахист власника. У свою чергу, самодопомога – це самостійне відновлення порушеного права, що полягає в знищенні чужого майна, затриманні зобов'язаної особи або захопленні його речей, якщо можливість своєчасно звернутися до органів влади відсутня або органи влади не реагують на звернення заінтересованої особи [9].

В договірному праві України односторонні засоби захисту прав кредитора за своєю правовою природою є різновидом самозахисту, серед яких виділяються міри майнового характеру та міри немайнового організаційного характеру. До першої категорії належать односторонні засоби захисту, які проводять так званий перерозподіл майна між кредитором та боржником у зв'язку із порушенням договору. До другої – односторонні засоби захисту, які не мають прямого майнового змісту. При цьому майновий зміст застосування таких мір забезпечення можливий, але носить другорядний, необов'язковий характер.

О. І. Антонюк, виділяючи характерні ознаки права на самозахист, стверджує, що самозахист, по-перше, надає особі можливість самостійно здійснювати захист, не звертаючись до юрисдикційного органу (що не виключає можливість товариської допомоги та сприяння органів, що не вирішують справу по суті); по-друге, це право виникає у разі порушення чи створення реальної загрози порушення прав або інтересів; по-третє, це право може реалізовуватися за допомогою заходів, які відповідають загальним або спеціальним критеріям правомірності, що відрізняє самозахист від самоуправства, дії під час якого вчиняються з порушенням встановленого порядку; по-четверте, воно є цільовим правом і здійснюється з метою попередження, припинення порушення права або ліквідації наслідків порушення, що відрізняє самозахист від самосуду, спрямованого на покарання [1, с. 3].

В юридичній літературі самозахист розглядається у вузькому та широкому значеннях. Самозахист цивільних прав у вузькому значенні – це вчинення управомоченою особою не заборонених законом фактичних дій, спрямованих на ненастання, зменшення негативних наслідків правопорушення (наприклад, встановлення власником перешкод або застосування фактичних дій для безпідставного проникнення інших осіб у житловий будинок чи на земельну ділянку). До способів захисту у широкому значенні належать як фактичні, так і юридичні дії, зокрема, застосування стороною в договірних правовідносинах так званих оперативних санкцій на противагу невиконанню іншою стороною договірних обов'язків або притримання майна боржника кредитором (ст. 594, 856, 874, 916 ЦК України та ін.) [10, с. 45]. Більше того, за ч. 1 і 3 ст. 538 ЦК України виконання свого обов'язку однією зі сторін, яке відповідно до договору обумовлене виконанням іншою стороною свого обов'язку, є зустрічним виконанням зобов'язання. У разі невиконання однією зі сторін у зобов'язанні свого обов'язку або за наявності очевидних підстав вважати, що вона не виконує свого обов'язку у встановлений строк чи термін або виконує його не в повному обсязі, інша сторона має право зупинити виконання частково або в повному обсязі. Враховуючи вищенаведене, вважаємо, що у випадку зупинення виконання зобов'язання однією зі сторін інша сторона має право вимагати розірвання договору, а у випадку призупинення виконання зобов'язань такого права в сторін не виникає. Призупинення виконання договірних зобов'язань застосовується у двосторонніх, взаємних (синалагматичних) договорах та є правом кредитора на самозахист.

Таким чином, підсумовуючи наведене, зауважимо, що призупинення виконання зобов'язання кредитором може бути застосоване лише у двосторонніх, взаємних (синалагматичних) договірних зобов'язаннях та являється правом кредитора на самозахист, оскільки за своїми ознаками призупинення виконання зобов'язання надає кредитору можливість, по-перше, самостійно здійснити захист, не звертаючись до юрисдикційного органу, а по-друге, захист здійснюється з метою попередження порушення умов договору і не тягне за собою розірвання договору, адже призупинення виконання зобов'язання, насамперед, полягає у стимулюванні боржника до особистого виконання умов договору належним чином.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Антонюк О. І.* Право учасників цивільних правовідносин на самозахист: автореф. дис... канд. юрид. наук / О. І. Антонюк. – Харків, 2004. – С. 3–4.
2. *Брагинский М. И.* Договор подряда и подобные ему договоры / М. И. Брагинский. – М.: «Статут». – 1999. – С. 69.
3. *Вавженчук С., Фулей Г.* Проблеми розуміння сутності заходів оперативного впливу в цивільному праві / С. Вавженчук С., Г. Фулей // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 10. – С. 12–15.
4. *Вагацума С., Ариидзуми Т.* Гражданское право Японии. В 2-х кн. – Кн. 2. – М., 1983. – С. 35.
5. *Гражданский кодекс* Нидерландов. Новая кодификация / Отв. ред. Ф. Й. Фельдбрюгге. Лейден, 1996.
6. *Карапетов А. Г.* Приостановление исполнения обязательств как способ защиты прав кредитора / А. Г. Карапетов. – М.: Статут, 2011. – 239 с.
7. *Кізлова О. С.* Застава в цивільному праві (питання теорії) : монографія / О. С. Кізлова. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 133.
8. *Луць В. В.* Контракты у підприємницькій діяльності / В. В. Луць. – К., 2001. – 560 с.
9. *Микшис Д. В.* Самозащита в гражданском праве России: автореф. дис. ... канд. юрид. наук [Електронний ресурс]. – Гражданское право / Д. В. Микшис. – Режим доступа <http://law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100092536>.
10. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. – 2-е вид., перероб. і доп.* / За ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.) Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. 1. – С. 45 (автор коментаря – С. М. Бервено).
11. *Оршанский И. Г.* К вопросу об exception non adimpleti contractus // Субежные вестник. – 1874. – № 166.
12. *Планиоль М.* Курс Французского гражданского права. Ч. 1: Теория об обязательствах / М. Планиоль. – 1911. – С. 340–341.
13. *Победоносцев К. П.* Курс гражданского права / Под ред. В. А. Томсинова. Т. 3. – М., 2003. – С. 147–154.
14. *Покровский И. А.* История римского права / И. А. Покровский. – СПб., 1999. – 560 с.
15. *Стефанчук Р. О.* Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 94–105.
16. *Стоякин Г. Я.* Меры защиты в советском гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1973. – 197 с.
17. *Французский гражданский кодекс* / Ассоциация юридический центр ; Пер. с фр. А. А. Жуковской, Г. А. Пашковской; Науч. ред. и предисл. Д. Г. Лаврова. – СПб. – Юридический центр Пресс, 2004. – 1100 с.
18. *Antonioli L., Veneziano A.* Principles of European Contract Law and Italian Law. A Commentary. The Hague, 2005. – P. 404.
19. *Carter J. W.* Suspending Contract Performance for Breach // Good Faith and Fault in Contract Law. – 2002. – P. 485.
20. *Hartkamp A. S., Tillema M. M.* Contract Law in the Netherlands. The Hague, 1995. – P. 191.
21. *Tom W. Bell.* Free Speech, Scrutiny, and Self-Help: How Technology Upgrades Constitutional Jurisprudence // Minnesota law review. – 2002. – № 12/18. – P. 743–778.

22. *The Netherlands Civil Cod. Book 6. The Law of Obligations. Draft Text and Commentary* / Ed. by The Netherlands Ministry of Justice. Leiden, 1977. – P. 158.

23. *The Principles of European Contract Law and Dutch Law, A. Commentary* / Ed. by D. Busch, E. H. Hondius, H. J. van Kooten, H. N. Schelhaas, W. M. Schrama. The Hague, 2002.

24. *Treitel G. H. Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account.* Oxford, 1998. <http://www.iuscomp.org/gd/courses/pct01rea.htm>.

25. *Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford. – 1996. – P. 801 // <http://www.twirpx.com/file/407493>.

The article analyzes the specificity of suspension of enforcement of the contractual obligation as a form of self-defense methods violated rights of the creditor.

В статті проаналізована специфіка припинення виконання договірної зобов'язаності як одного з видів способів самозахисту порушених прав кредитора.

ПРАВО ДИТИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Резнік Г. О.,

молодший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті здійснюється загальнотеоретичний аналіз особистого немайнового права дитини на охорону здоров'я та розглядається поняття «прав на здоров'я» та «прав на охорону здоров'я». Особливу увагу приділяється праву дитини на медичну допомогу.

Ключові слова: право на охорону здоров'я, право на здоров'я, право на медичну допомогу.

Відповідно до положень Конституції України Україна є соціальною державою, політика якої спрямована на створення необхідних умов для забезпечення гідного життя і вільного розвитку кожної людини. В Україні визнаються і гарантуються права і свободи людини і громадянина відповідно до загальнозвизнаних норм і принципів міжнародного права. Одним із загальнозвизнаних соціально-економічних прав є право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Основу даного права визначають норми міжнародних актів, які відповідно до положень Основного Закону є частиною національного законодавства. Вбачається, що одного лише конституційного проголошення права на охорону здоров'я недостатньо, оскільки для практичної реалізації і захисту даного права, у випадку його порушення, необхідно залучення цивільно-правових механізмів регулювання.

Відповідно до ст. 283 ЦК України право кожної фізичної особи на охорону здоров'я є особистим немайновим правом, що забезпечує її природне існування. Окремі положення, пов'язані з правом на охорону здоров'я, закріплені також у ст. 282, 284–287 ЦК України.

Базовим нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері здоров'я, є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», норми якого розглядають як одну з можливих гарантій здійснення даного права громадянами, в тому числі і неповнолітніми, а також встановлюють надання безоплатної медичної допомоги в державній системі охорони здоров'я. Крім того, даний Закон закріплює право дітей на визначені пільги в галузі охорони здоров'я та встановлює основні гарантії прав і законних інтересів дитини, передбачених Конституцією України, з метою створення правових і соціально-економічних умов для їх реалізації.

Дослідження проблем, пов'язаних з правами, які стосуються здоров'я фізичних осіб, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці є досить поширеними. Ці проблеми висвітлювали С. Б. Булеца, Р. О. Стефанчук, О. О. Пунда, З. В. Ромовська та ін. Серед зарубіжних авторів, які займаються вивченням проблем у сфері охорони здоров'я, є: Л. О. Красавчикова, М. М. Малєїна, Р. Б. Салтман, К. А. Флейшиц, Дж. Фігейрас та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових праць з цієї проблематики, право дитини на охорону здоров'я не стало самостійним науковим дослідженням, а тому потребує додаткового і детального вивчення.

Насамперед, слід зазначити, що в літературі зберігається увага до дискусійності окремих аспектів проголошення права, яке передбачає одну з найвищих соціальних цінностей – здоров'я, у тому числі його визначення. Зокрема, І. Я. Сенюта наголошує, що в міжнародно-правових актах і науковій літературі на позначення цього поняття вживаються різні терміносполучення – «право на здоров'я» і право на «охорону здоров'я», що супроводжуються різними дефініціями [10, с. 17]. Певна зовнішня схожість цих термінів проте не усуває того, що науковці по-різному розуміють цю проблему.

Так, на думку З. Гладуна, М. Малєїної, Р. Стефанчука, А. Зелінського, одним із природних прав людини є право на здоров'я. В. Акопов, С. Дюжиков, Є. Маслов, А. Савицька, А. Юнусов вважають, що людина має природне право на охорону здоров'я. Деякі автори, наприклад, А. Глашев і А. Тихомиров, вживають обидва терміни [10, с. 17–18]. Для того, щоб з'ясувати, яке ж право дитина може реалізовувати і захищати, спробуємо розібратися у термінах і поняттях.